



A magyar lakosság sorsa a II. Világháború alatt

ETERNAL ECHOES

Teach and Learn About the Holocaust

A magyar lakosság sorsa a II. Világháború alatt

Bevezető

A magyar lakosság számára a békéből a háborúba történő átmenet nem volt egyértelmű. 1939 szeptember 1-én az országon belül nem változott meg semmi sem, viszont magyar csapatok már 1939. március 15-én háborús összetűzésbe keveredtek Kárpátalján csehszlovák alakulatokkal. 1941. április 12-én Magyarország megtámadta az akkor papíron már megszűnt Jugoszláviát és bevonult a Délvidékre, 1941. június 26-án pedig Bárdossy László miniszterelnök kinyilvánította a hadiállapotot Magyarország és a Szovjetunió között, miután Kassát ismeretlen, szovjetnek vélt gépek bombázták. Nagy-Britannia 1941. december 7-én üzent hadat, míg az USA-nak Magyarország 1941. december 12-én jelentette be a hadiállapot beálltát. Az első bombák Budapestre 1942. szeptemberében hullottak – teljesen váratlanul. Ez a bombázás – amelyet nagy hatótávolságú szovjet gépek hajtottak végre – azonban csak minimális károkat okozott, és 1944. április 3-ig a magyar lakosságnak nem kellett szembesülnie a légi hadviselés borzalmaival.



A magyar katonai és egy német tank. Budapest, 1944. április.

A békés hátország

A háború eleinte nem jelentett súlyos megszorítást a magyar lakosságnak. Magyarországon az élelmiszer-ellátás 1944-ig viszonylag bőséges volt, csupán egyes nyersanyagok (például a nyersbőr) hiánya okozott ellátási feszültségeket. 1941 szeptemberétől a kenyér- és liszt-, 1942 májusától a tej- és a húsféjadagokat is jegyre adták, de a szabadpiacon minden élelmiszer hozzáférhető volt. Jurcsek Béla földművelésügyi államtitkár tervei alapján csupán 1943-ban vezettek be széles körű terménybeszolgáltatási rendszert a mezőgazdaságban, amely a földek aranykorona-értékén alapult, függetlenül a ténylegesen termelt mennyiségtől. Az első világháborús hátországi állapotokhoz képest azonban még a „Jurcsek-rendszernek” nevezett beszolgáltatások ellenére sem csökkent a társadalom életszínvonala, Németországhoz és a megszállt területekhez képest pedig Magyarország a béke és jólét oázisának tűnt.

Feszültségeket elsősorban a nemzetiségi kérdés okozott. A területgyarapodások után az ország lakosságának már 27 százaléka nem volt magyar anyanyelvű. A magyar–szlovák és a magyar–román viszony a világháború teljes időszakában a lehető legrosszabb volt, elsősorban azért, mert mindegyik hatalom a nála található nemzetiségeket túszként használta. A magyar–román határszakaszon állandósultak a fegyveres határincidensek, időnként halálos áldozatok is követelve. A Délvidéken a magyar közigazgatás az 1918 után betelepített katonai telepes (dobrovoljác) szerb lakosságot internálta és részben Szerbiába űzte. Ingatlanaikba a magyar–román megállapodás alapján mintegy 13 000, mit sem sejtő bukovinai székelyt telepítettek (ez 1944-ben, az elűzött és bosszúszomjas dobrovoljácok visszatérése után számukra fatálisnak bizonyult).

Hadszintér

Magyarország 1944 augusztus végétől vált hadszínterré. Szeptembertől már több tízezer Erdélyből menekült személyt kellett elhelyezni és ettől kezdve a háborús menekültek száma csak nőtt. Az ország területét hadművelési területté nyilvánították. Sok helyen német és magyar katonai parancsnokságok erőszakkal rekviráltak fogyasztási cikkeket. Emellett megkezdődött a magyar nemzeti vagyon szervezett elszállítása nyugatra. 1944. október 15-én Horthy Miklós

megkísérelt fegyverszünetet kötni a Szovjetunióval, de próbálkozása rövid idő alatt csődöt mondott, a hatalmat német segítséggel a nyilaskeresztes párt vette át.

Szálasi Ferenc kormánya koalíciós kormány volt: a tovább szolgáló, Magyar Élet Pártja színeiben politizáló miniszterek mellett helyet foglaltak benne kisebb szélsőjobb pártok képviselői is. A lakosság számára a nyilas hatalomátvétel a korlátlan terror elszabadulását jelentette. A nyilas pártszolgálat hatósági jogköröket kapott, döntései ellen nem létezett semmilyen fellebbezési fórum. Tömeges jelenséggé vált emberek kirablása, elhurcolása és meggyilkolása, elsősorban Budapesten, de számos vidéki városban is. Szálasi uralma a gyakorlatban 1944 decembere után azonban csak a Dunántúl északkeleti vármegyéire terjedt ki.

Szovjet megszállás

Az 1944 szeptemberében bevonuló szovjet hadsereg a lakossággal nem bánt kesztyűs kézzel. Általánosságban elmondható, hogy a német megszálláshoz képest a szovjet hadsereg viselkedése sokkal durvább volt. Az atrocitások két csoportra oszthatóak: a szovjet katonák egyéni kilengései jelentették az első csoportot: ezzel elsősorban azok a települések szembesültek, ahol sokáig állt a front, mint például Budapesten és Székesfehérváron – de a jelenség országos méretű volt. Itt elsősorban nők tömeges megerőszakolására, rablásra és gyilkosságokra kell gondolnunk. Az áldozatok száma minden bizonnyal százazres nagyságrendű. Az atrocitások másik kategóriába azok a háborús bűncselekmények tartoznak, amelyeket a Vörös Hadsereg szervezeten, utasítások alapján követtek el. Ide tartozik a lakosság hadifogságba hurcolása (ez elsősorban német nemzetiségűeket érintett), valamint a nemzeti vagyon szisztematikus és tervszerű kifosztása.

Veszteségek

A magyar emberveszteségek a német, lengyel, jugoszláv és szovjet adatok után következnek és ezzel a legmagasabb kategóriába tartoznak. A 14,6 milliós összlakosságból (1941-es határok) körülbelül 340 000–360 000 katonai és 590 000 polgári áldozatot sirattak. A civilek közül mintegy 450 000–490 000 személyt zsidó származása miatt üldöztek és gyilkoltak meg. A bombázásoknak 1944–1945 között 20 000–30 000 ember esett áldozatul. Legalább 30 000 polgári személy hunyt el a harcok következtében. A háború folyamán 690 000 katona és 230 000 civil (utóbbiak túlnyomó többsége az 1938-as határokon belüli területekről), összesen 920 000 fő hadifogságba került. A katonák 56 százalékát és majdnem minden deportált polgári lakost, összesen mintegy 616 000 főt a Szovjetunióba hurcoltak. Innen 1956-ig csupán 419 000, más források szerint 459 000 személy tért haza az 1947-es határokon belüli területre. Körülbelül 11 500 hadifoglyot a szovjetek még a háború vége előtt engedtek át az újjáalakuló honvédség részére. A hadifogságban elpusztultak száma 105 000–150 000 főre tehető. A nemzeti vagyon elvesztése Mohácséhoz hasonló pusztítást jelentett. A két hadsereg okozta pusztulás nem választható pontosan külön, az összelvesztés mindenesetre megdöbbentő: a háború utolsó hat hónapjában a szarvasmarha-állomány 44, a lóállomány 56, a juhállomány 80 és a nemzeti vagyon 40 százaléka semmisült meg vagy került elhurcolásra.

A kommunista diktatúrában, sőt már 1945-től kezdve lehetetlenné vált a bűnről és felelősségről szóló őszinte közbeszéd, hiszen a szovjet hadsereget „felszabadítónak” kellett ünnepelni, miközben a lakosság nagy része sem a Vörös Hadsereget, sem a vele kapcsolatos politikai átalakulásokat nem élte át igazi felszabadulásként. Az új diktatúra elnyomó intézkedései korábbi tetteket és áldozatokat egyaránt érintettek. Sok háborús bűnöst úgynevezett népbíróságok elé állítottak, de általában még a tényleges bűnösöket sem jogszerűen ítélték el. 44 évig tartott, mire sor kerülhetett az első szabad választásokra, és az utolsó megszálló katona a háború vége után 46 évvel hagyta csak el az ország területét.